

Ewaluacja w edukacji – teoria i praktyka

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3860

Ewaluacja w edukacji – teoria i praktyka

pod redakcją

Urszuli Szuścik, Danuty Kocurek

Redaktor serii: Publikacje Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji
Urszula Szuścik

Recenzent
Eugenia Rostańska

Redakcja: Mariola Massalska, Krystian Wojcieszuk

Projekt okładki: Mariusz Bieniek

Korekta: Sabina Stencel

Łamanie: Marek Zagniński

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3730-2
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3731-9
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 8,0. Ark. wyd. 7,0. Papier
offset. kl. III, 90g Cena 29,90 (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

Spis treści

Wstęp (<i>Urszula Szuścik, Danuta Kocurek</i>)	7
Erkki Nevanperä Basic education and evaluation in Finland	11
Bożena Marzec Organizacja ewaluacji szkół jako formy nadzoru pedagogicznego w Polsce, Anglii i Portugalii. Studium porównawcze	33
Tomasz Kopczyński Ewaluacja jako mistyfikacja nadzoru procesu dydaktycznego	49
Iwona Łukasiewicz Ewaluacja w oświacie – użyteczna i wspierająca? Z doświadczeń dy- rektora szkoły	61
Iwona Tyrna-Łojek Ewaluacja nauczyciela akademickiego – wybrane kwestie	77
Barbara Bandoła Ewaluacja wewnętrzna metodą profilu szkoły. W trosce o jakość pracy. Gimnazjum nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi im. ks. prof. Józefa Tischnera w Woli	89
Małgorzata Maksim, Ewa Bobel Raport wyników ewaluacji w zakresie upowszechniania czytelnictwa wśród uczniów na przykładzie Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego w Żółkiewce	105
Noty o autorach	125

Wstęp

Postęp w dziedzinie wiedzy pedagogicznej związany jest z procesem wychowania, nauczania i kształcenia młodego pokolenia. Widoczny dynamizm przeobrażeń oświatowych zachodzący w dobie globalizacji w XXI wieku i pojawiające się oryginalne koncepcje kształtują nową rzeczywistość edukacyjną i rodzą przydatne innowacje w zakresie praktyki oświatowej.

We współczesnym dyskursie życia publicznego często używa się określenia *ewaluacja*. Termin ten jest różnie definiowany. Zdaniem Jacka Piekarskiego trudno dziś mówić o jednoznacznej językowej wykładni ewaluacji, kłopoty zaś interpretacyjne i dynamika dyskusji toczących się wokół niej jedynie ten problem zaostrzają¹. Jedną z pierwszych jej definicji na gruncie polskim znajduje się w *Słowniku ilustrowanym języka polskiego* Michała Arcta z 1929 roku. Ewaluacja jest tam rozumiana jako 'ocenie, oszacowanie, określenie wartości'². Jak pisze Bolesław Niemierko: „Ewaluacja jest zbieraniem informacji o warunkach, przebiegu i wynikach działania edukacyjnego w celu dokonania oceny wartości tego działania i uzasadnienia dotyczących go decyzji. Narodziła się jako teoria, nazywana obecnie podejściem zoperacjonalizowanych zadań w łonie ortodoksyjnego behawioryzmu, lecz – w przeciwieństwie do nauczania programowanego – nie zgasła wraz z jego zmierzchem, lecz pomyślnie

¹ Cyt. za: J. PIEKARSKI: *Jakość wiedzy pod kontrolą – uwagi na tematy kłątwy ewaluacji biurokratycznej*. W: *Ewaluacja a jakość edukacji. Koncepcje – doświadczenia – kierunki praktycznych rozwiązań*. Red. G. MICHAŁSKI. Łódź 2011, s. 29–30.

² Zob. J.M. MICHAŁEK, M. MARCINIĄK: *Ewaluacja a rozwój nauczyciela i szkoły w kontekście pracy z danymi*. W: *Ewaluacja a jakość edukacji...*, s. 54.

ewoluowała³. Grzegorz Michalski zauważa, że w naukach o wychowaniu jako najważniejszy cel ewaluacji przyjmuje się dążenie do doskonalenia rzeczywistości pedagogicznej. Wykorzystuje się podczas tego procesu różne rodzaje ewaluacji, m.in.: formatywną, konkluzywną czy społeczno-polityczną⁴.

Michael Scriven stworzył pojęcie ewaluacji kształtującej (formatywnej, konstruktywnej) jako wartościowania programu szkolnego w toku jego powstawania. Jego przeciwieństwo, wartościowanie gotowego programu, zostało nazwane ewaluacją sumującą (sumatywną, konkluzywną)⁵.

Na szczeblu systemów szkolnych ewaluacja przybiera obecnie postać systemów odpowiedzialności edukacyjnej (*educational accountability systems*). Składają się na nie regulacje prawne i organizacyjne, według których instytucje edukacyjne i ich kadry są rozliczane z osiągnięć uczniów⁶.

Podjęta w publikacji problematyka ma na celu zwrócenie uwagi na zadania związane z ewaluacją, a także na stopień efektywności działań nauczycieli i instytucji szkolnych oraz narzędzi wykorzystywanych w tym zakresie. Tematem ewaluacji zajęło się ośmioro autorów, którzy w prezentowanych szkicach ukazali teoretyczne i praktyczne aspekty tego zagadnienia.

Teksty przybliżają ewaluację procesu edukacyjno-wychowawczego w Finlandii (Erkki Nevanperä), Anglii, Portugalii (Bożena Marzec) i w polskich placówkach oświatowych. Autorzy zwracają uwagę także na ewaluację pracy nauczyciela i trenera (Iwona Tyrna-Łojek), ewaluację użyteczną i wspierającą (Iwona Łukasiewicz) oraz ewaluację nadzoru pedagogicznego (Tomasz Kopczyński). Egzemplifikacją rozważań teoretycznych jest ewaluacja wewnętrzna przeprowadzona w dwóch gimnazjach, przedstawiona przez Barbarę Bandołę, Małgorzatę Maksim i Ewę Bobel.

Różnorodność poruszanych zagadnień pozwala przybliżyć horyzonty działań związanych z ewaluacją skoncentrowaną wokół wyzwań i realiów obecnych czasów. Przedstawione zagadnienia nie wyczerpują podjętej te-

³ B. NIEMIERKO: *Czy diagnostyka edukacyjna i ewaluacja w edukacji zachowują odrębność?* „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2013, nr 4 (64).

⁴ G. MICHALSKI: *Wstęp*. W: *Ewaluacja a jakość edukacji...*, s. 5–6.

⁵ Za: B. NIEMIERKO: *Czy diagnostyka edukacyjna i ewaluacja w edukacji...*

⁶ Ibidem.

matyki, ale mogą zainicjować głos w dyskusji dotyczącej różnych aspektów ewaluacji i dylematów związanych z omawianym zagadnieniem oraz być inspiracją do dalszych badań w tym zakresie. Należy mieć nadzieję, że praca będzie przydatna pedagogom, pracownikom instytucji edukacyjnoopiekuńczo-wychowawczych oraz studentom kierunków pedagogicznych.

W tym miejscu pragniemy podziękować wszystkim autorom, którzy dzieląc się swoimi przemyśleniami, przyczynili się do powstania niniejszej publikacji.

Urszula Szuścik, Danuta Kocurek

Noty o autorach

Barbara Bandoła – nauczyciel dyplomowany, przez 26 lat pracowała jako dyrektor szkoły (szkoła podstawowa, gimnazjum). Absolwentka Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego na kierunku filologia polska specjalność nauczycielska. Ukończyła: Studia Podyplomowe w zakresie Organizacji i Zarządzania Placówką Edukacyjną w Kaliszu, specjalizacja: Menadżer Oświaty; Studia Podyplomowe w zakresie kształcenia Moderatorów Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Nauczycieli w Łodzi; Studia Podyplomowe w zakresie Nadzoru Pedagogicznego z Elementami Ewaluacji w Wałbrzyskiej Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości; kurs kwalifikacyjny z zakresu oligofrenopedagogiki, kurs dla Szkolnych Organizatorów Rozwoju Edukacji w ramach projektu: „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganii szkół”. Ekspert MEN do spraw awansu zawodowego nauczycieli.

Ewa Bobel – magister inżynier ogrodnictwa, ukończyła Akademię Rolniczą w Lublinie, a także studia podyplomowe z chemii, biologii oraz edukacji dla bezpieczeństwa. Nauczyciel dyplomowany z 18-letnim stażem pracy dydaktyczno-wychowawczej o specjalnościach: nauczyciel biologii, nauczyciel chemii, nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa. Od 2000 roku nauczyciel Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego w Żółkiewce, wieloletni ewaluator wewnętrzny szkoły.

Danuta Kocurek – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, adiunkt w Zakładzie Historii i Teorii Wychowania Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół historii wychowania, pedagogiki społecznej, dziejów

kultury europejskiej, historii Górnego Śląska ze szczególnym uwzględnieniem wsi śląskiej przełomu XIX i XX wieku. Aktualnie prowadzi badania dotyczące wychowania, kształcenia oraz działalności społecznej i pedagogicznej mieszkańców wsi śląskiej od XIX wieku do 1922 roku. Na jej dorobek naukowy składa się 11 publikacji, w tym 5 autorskich, 1 współautorska i 4 redakcyjne, oraz 51 artykułów naukowych. Czynnie uczestniczyła w 60 konferencjach naukowych. Jest członkiem Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich Polskiej Akademii Nauk (oddział w Katowicach), Towarzystwa Historii Edukacji i Towarzystwa Miłośników Ziemi Pszczyńskiej.

Tomasz Kopczyński – doktor nauk humanistycznych z zakresu pedagogiki, pracownik Uniwersytetu Śląskiego w Instytucie Nauk o Edukacji. Jego publikacje skupiają się na współczesnych problemach edukacyjnych, a w szczególności dotyczą łączenia osiągnięć technicznych z procesami edukacyjnymi. Jest pomysłodawcą i współautorem pomocy dydaktycznej eduMATRIX, rozwijającej kompetencje w zakresie myślenia komputacyjnego.

Iwona Łukasiewicz – nauczyciel akademicki, pedagog specjalny z wieloletnim doświadczeniem w pracy z dziećmi i młodzieżą oraz osobami dorosłymi z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Przez 22 lata sprawowała nadzór pedagogiczny, pełniąc funkcję dyrektora dużego zespołu szkół. Badawczo koncentruje się głównie na problematyce rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Autorka/współautorka publikacji z tego zakresu.

Małgorzata Maksim – magister filologii polskiej, ukończyła Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (1998). Nauczyciel dyplomowany z 24-letnim stażem pracy dydaktyczno-wychowawczej o specjalnościach: nauczyciel j. polskiego, nauczyciel bibliotekarz, nauczyciel nauczania wczesnoszkolnego, nauczyciel wychowania do życia w rodzinie. Od 2001 roku nauczyciel języka polskiego, nauczyciel bibliotekarz, nauczyciel wychowania do życia w rodzinie w Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego w Żółkiewce.

Bożena Marzec – doktor nauk humanistycznych, od 2011 roku adiunkt w Katedrze Pedagogiki w Akademii w Dąbrowie Górniczej. W latach 2009–2014 Dyrektor Wydziału Strategii i Nadzoru Pedagogicznego Kuratorium Oświaty w Katowicach. Zainteresowania: zarządzanie placówkami oświatowymi, rozwój zawodowy nauczyciela, system oświaty, nadzór pedagogiczny, wychowanie przedszkolne.

Erkki Nevanperä – PhD, BA in Education, defended his doctoral dissertation at the University of Jyväskylä, Faculty of Economics and Business in 2003. In addition to being a high-school principal for over ten years, he also served as the director of education and the deputy mayor of Teuva Municipality. For about ten year after obtaining his PhD, Erkki Nevanperä was focused on the topic of entrepreneurship. He wrote and presented several academic papers and delivered during the Entrepreneurship Education Days, among others in Helsinki, Jyväskylä, Vaasa, and Lappeenranta universities. His main interests include: developing entrepreneurship education, family businesses, and remote teaching both in Teuva and nation-wide. He is a member of the Scientific Association for Entrepreneurship Education. Erkki Nevanperä is currently a researcher at the University of Tampere in Seinäjoki University Consortium.

Urszula Szuścik – doktor habilitowany, wykształcenie wyższe pedagogiczne i artystyczne, doktor nauk humanistycznych z zakresu psychologii, specjalność: psychologia twórczości (1993), doktor habilitowany nauk humanistycznych – pedagogika i pedagogika artystyczna (2008), od 2009 do 2014 roku profesor nadzwyczajny UŚ, pracownik naukowy: Uniwersytet Śląski Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji, Dyrektor Instytutu Nauk o Edukacji (do 2014), kierownik Zakładu Dydaktyki i Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Przedszkolnej WEiNoE UŚ. Od ponad 30 lat związana z pracą nauczycielską, pedagogiczną i naukową. Zainteresowania naukowo-badawcze i artystyczne skupiają się wokół problematyki edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, edukacji plastycznej, stymulacji twórczości, psychologii twórczości i psychologii sztuki, arteterapii, grafiki artystycznej, historii wychowania, kształcenia nauczycieli.

Iwona Tyrna-Łojek – doktor nauk społecznych, wykładowca w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu, oddział w Chorzowie. Prowadzi treningi rozwoju osobistego i kierowniczego. Specjalizuje się w komunikacji interpersonalnej, rozwiązywaniu konfliktów oraz coachingu. Nieustannie doskonali umiejętności efektywnego prowadzenia warsztatów i szkoleń. Stosuje różnorodne techniki skutecznego przekazywania wiedzy. Koncentruje się na efekcie pierwszego wrażenia oraz na wypracowaniu nieszablonowych sposobów przekazywania informacji. Prowadzi również szkolenia dla odbiorcy biznesowego. Swoje doświadczenia jako nauczyciel akademicki i trener wykorzystuje dla doskonalenia pracy własnej, jak i podczas przekazywania zdobytej wiedzy innym osobom.